

NORMES BÀSIQUES DE TRANSCRIPCIÓ

Nota preliminar: transliteració i transcripció

Cal distingir entre transliteració i transcripció. La **transliteració** consisteix a escriure els mots d'una llengua amb un alfabet de base llatina de manera que els fonemes de l'original quedin reflectits de forma molt fidel i detallada, sense ometre cap element rellevant en la llengua d'origen. En raó d'això, quan vulguem transliterar un text grec, haurem de fer servir alguns signes o grafies estranys o aliens a la norma escriptural del català, però que tanmateix ens permetran indicar determinades peculiaritats de la llengua grega.

Un exemple. El mot τέχνη correctament transliterat s'escriuria *tékhnē*.

- Hem fet servir el dígraf *kh* per representar el so velar oclusiu aspirat que el grec antic grafia amb la lletra *χ*.
- En col·locar un *makron* sobre la *e* final de mot (*ē*), hem indicat que aquesta vocal és llarga, informació que en grec antic ens reporta l'ús de la lletra *η*.

La **transcripció**, en canvi, pretén reproduir els sons d'una llengua amb el repertori gràfic d'una altra, evitant l'ús de signes estranys a aquest segon idioma. Si la transliteració té voluntat de ser un sistema universal, la transcripció està associada a les característiques d'una llengua particular. Per tant, en la transcripció catalana del mot τέχνη la *η* passarà a grafar-se simplement amb una *e*, ja que en català escrit no s'indiquen mai les quantitats vocàliques.

En darrera instància, la transcripció respon a un procés històric d'incorporació de mots grecs a la llengua catalana (cultismes). Determinats fonemes del grec han estat adaptats des d'antic als usos fonètics primer del llatí i, posteriorment, del català. Per exemple, quan la llengua llatina assimilava mots grecs amb la consonant *χ*, la tendència era pronunciar-la com una *k* (és a dir, sense aspiració). Així va sorgir un mot com *technica* (pronunciada en llatí sense aspiració en la velar: /'teknika/); amb el pas dels segles, la paraula llatina va donar lloc al català *tècnica*, que, lògicament, conserva la pronúncia no aspirada de la velar.

Al llarg del curs, trobaràs diversos exercicis d'etimologia; per realitzar-los, et resultarà molt útil conèixer les pautes bàsiques de transcripció de mots grecs al català que tot seguit s'expliquen. Tot allò que fa referència a la transliteració, s'explica amb voluntat merament informativa: no cal que ho estudiïs.

Pautes de transcripció de mots grecs al català

1) ESPERITS:

- L'esperit sua no es transcriu:
Ἀπόλλων > Apol·lo
- L'esperit aspre es transcriu amb una *h*:
ἑκατόμβη > hecatombe
- Quan l'esperit aspre va sobre el grup inicial de mot ι+vocal, de vegades es transcriu *j*:
ἱεραρχία > jerarquia
ἱερογλύφος > jeroglífic

2) VOCALS I DIFTONGS:

GREC	CATALÀ
α	> a

ε / η	> e
αι	
οι	

ο / ω	> o
-------	-----

GREC	CATALÀ
ι	> i
υ	
ει	

ου	> u
αυ	> au / av ⁶
ευ	> eu / ev ⁶

Exemples:

αἷμα > hema- (*hematoma*, etc.)
 οἶκος > eco- (*ecologia*, etc.)
 ὕπνος > hipno- (*hipnòtic*, etc.)
 Νεῖλος > Nil [nom del riu africà]
 Οὐρανός > Urà
 αὐγή > auge
 εὐφορία > eufòria
 εὐαγγέλιον > evangeli

3) CONSONANTS ASPIRADES:

Després de passar pel llatí, en català han donat els següents resultats:

- **θ** (en llatí *th*) > **t** (θεολογία > teologia)
- **φ** (en llatí *ph/f*) > **f** (φιλοσοφία > filosofia)
- **χ** (en llatí *ch*) > **c** davant consonant o vocals *a, o, u* (χάος > caos)
 > **qu** davant *e, i* (Χίμαιρα > Quimera; Χρόνος > Cronos)

Quadre sinòptic 1:
Transliteració i transcripció de les lletres de l'alfabet grec

LLETRA GREGA	TRANSLITERACIÓ	TRANSCRIPCIÓ
α	a	a
β	b	b
γ	g / n	g / n ¹
δ	d	d
ε	ě	e
ζ	z	z
η	ē	e
θ	th	t
ι	i	i
κ	k	c / k
λ	l	l
μ	m	m
ν	n	n
ξ	x	x
ο	ō	o
π	p	p
ρ	r / rh ²	r
σ	s	s
τ	t	t / c ³
υ	y / u ⁴	i ⁵ / u / v ⁶
φ	ph	f
χ	kh	c / qu ⁷
ψ	ps	ps
ω	ō	o

- 1 Es transcriu per *n* només quan és el primer element dels dígrafs γγ (ἄγγελος > àngel) i γκ (ἐγκώμιον > encomi). El mateix succeiria amb el grup γχ.
- 2 Es translitera *rh* quan es tracta d'una ρ inicial de mot. Recorda que en grec la ρ a inici de paraula sempre duu esperit aspre, cosa que en llatí es pretenia marcar situant una *h* darrera la *r*. També es translitera en *rh* la segona ρ del dígraf ρρ.
- 3 La τ es transcriu *c* quan prové dels grups -τιο-, -τια-, -τιω- i no va precedida de les consonants *t*, *s* o *x* (Αἰγύπτιος > egipci).
- 4 En el cas que sigui el segon element d'un diftong decreixent: αυ, ευ.
- 5 Es transcriu *i* quan té valor vocàlic (Αἰγύπτιος > egipci).
- 6 La υ grega es transcriu *u* quan és el següent element d'un diftong decreixent i va seguida de consonant (Εὐγενής > Eugeni), mentre que passa a *v* quan és el segon element d'un diftong i duu a continuació una vocal (εὐαγγέλιον > evangeli).
- 7 Es transcriu *qu* davant de les vocals *e*, *i* (Χίος > Quios, ψύχη > psique). En canvi, es transcriu *c* davant les vocals *a*, *o*, *u* (χάος > Caos), davant de consonant (Χρόνος > Cronos; χθόνιος > ctoni) o en posició final de mot.

Quadre sinòptic 2: origen grec de grafies catalanes

CATALÀ	GREC	EXEMPLE
a	< α	ἀθλητής > atleta
e	< ε	ἐκατόμβη > hecatombe
	< η	ἐκατόμβη > hecatombe
	< αι	Αἴγυπτος > Egipte
	< οι	Οἰδίπους > Èdip
i	< ι	φιλοσοφία > filosofia
	< υ	Αἴγυπτος > Egipte
	< ει	Νεῖλος > Nil; ψυχιατρεία > psiquiatria
o	< ο	Ὅμηρος > Homer
	< ω	Σωκράτης > Sòcrates
u	< ου	μοῦσα > musa
t	< τ	θέατρον > teatre
	< θ	θέατρον > teatre
c / qu	< κ	Κάσσανδρα > Casandra; οἰκονομία > economia
	< χ	χίμαιρα > Quimera; ψυχιατρεία > psiquiatria
-ci + vocal	< -τι- + vocal	Αἰγύπτιος > egipci
z	< ζ	ζῷον > zoo-; Βυζάντιον > Bizanci
x	< ξ	τοξικός > tòxic
ps	< ψ	ψυχιατρεία > psiquiatria
h + vocal	< esperit aspre	ἁρμονία > harmonia
j	< i + vocal	ἱεραρχία > jerarquia
-ng-	< -γγ-	ἄγγελος > àngel